

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในหัวข้อนี้ใช้กรอบอ้างอิงตามแนวคิดปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) ซึ่งมีเป้าหมายอยู่ที่ "การตรวจสอบสถานการณ์การกระทำระหว่างกันของมนุษย์เพื่อที่จะทราบว่ามนุษย์เขาส่งระเบียบสังคมหรือระเบียบชีวิตของเขาอย่างไร ... ต้องการทราบความหมายภายใน คือ ความรู้สึกนึกคิดของผู้กระทำนั้นเองว่าเขารู้สึกอย่างไรจึงได้กระทำไปเช่นนั้น" (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2529:190)

วิธีการที่ใช้เรียกว่า มานุษยวิธี (Ethnomethodology) มีเทคนิคพื้นฐานที่ใช้คือ

"ประการแรก มานุษยวิธีใช้แนวการศึกษาโดยมีส่วนร่วม (participant observation) กับสถานการณ์จริง ประการที่สอง วิธีการศึกษาแบบนี้ไม่ได้อาศัยกรอบทฤษฎีอย่างหนึ่งนำทางเหมือนกับการศึกษาด้วยวิธีการอื่นของสังคมวิทยา การวิจัยนี้ให้นักวิจัยเข้าสู่สนามด้วยมือ-เปล่าซึ่งมีข้อดีที่จะได้ศึกษาอย่างกว้างขวางไม่ถูกจำกัดโดยทฤษฎี แต่มีข้อเสียที่อาจทำให้นักวิจัยหลงเขารกเข้าพงไปได้หากไม่ตั้งหลักให้ดี..." (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2529 : 191-192)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้กำหนดบทบาทของตนเองและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัย
ดังต่อไปนี้
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
บทบาทของผู้วิจัย

ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยสวมบทบาทของผู้ชมภาพยนตร์ไทยโดยทั่วไปคือ ได้รับสารและ
ให้ความสนใจเฉพาะแต่สิ่งที่ปรากฏให้เห็นบนจอและสิ่งที่ผู้ผลิตต้องการจะสื่อด้วยภาษาภาพยนตร์

สร้างบรรยากาศและอารมณ์ร่วมขณะชมภาพยนตร์ให้เหมือนการชมภาพยนตร์ตามธรรมชาติมากที่สุด แต่อาจจะต้องใช้การจดจำมากกว่าผู้ชมโดยทั่วไปที่มุ่งหวังความบันเทิงมากกว่า จากนั้นจึงทำการจดบันทึก

ผู้ร่วมวิจัย : ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ร่วมวิจัย 6 ท่าน โดยกำหนดให้มีลักษณะต่างกัน คือ

ท่านที่ 1 - หญิง โสด นักศึกษาทางด้านการสื่อสารมวลชนระดับปริญญาตรี ระหว่างเก็บข้อมูลมีอายุ 18 - 20 ปี

ท่านที่ 2 - หญิง สมรสแล้ว ข้าราชการกระทรวงศึกษาธิการ การศึกษาระดับปริญญาโท ระหว่างเก็บข้อมูลมีอายุ 50 - 52 ปี

* ท่านที่ 3 - หญิง โสด อาชีพทำงานบ้าน การศึกษาม.3 ระหว่างเก็บข้อมูลอายุ 18 ปี

* ท่านที่ 4 - หญิง โสด อาชีพทำงานบ้าน การศึกษา ม.5 ระหว่างเก็บข้อมูลอายุ 19 - 20 ปี

ท่านที่ 5 - ชาย โสด นักเรียนมัธยมปลาย สายวิทย์-คำนวณ อายุระหว่างเก็บข้อมูล 15 - 17 ปี

ท่านที่ 6 - ชาย สมรส ผู้ช่วยบรรณาธิการนิตยสาร การศึกษาระดับปริญญาตรี อายุระหว่างเก็บข้อมูล 28 - 30 ปี

(* ท่านที่ 3 ช่วยวิจัยในปีแรก ท่านที่ 4 ช่วยวิจัยในปีต่อมา)

เทคนิคการวิจัย

เนื่องจากวิธีนี้มีจุดอ่อนอยู่ที่ "อาจทำให้นักวิจัยหลงเข่ารกเข้าได้ง่ายหากไม่ตั้งหลักให้ดี" ผู้วิจัยจึงตัดสินใจไม่ใช้วิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ใช้หลายวิธีประสานกันไป คือสำรวจหาข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนภาพยนตร์ไทยทั้งหมดในระหว่างปี 2528-2530 และคัดเลือกเฉพาะเรื่องที่เป็นภาพยนตร์ชีวิต (Selective Random) จากจำนวนภาพยนตร์ทั้งหมดมาแบ่งลำดับความสำคัญอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากมีข้อจำกัดทางด้านเวลา และจำนวนภาพยนตร์หรือวิดีโอเทปเท่าที่จะหาได้ (Availability)

แล้วจึง"สร้างกรอบที่จะทำการศึกษา และจัดกลุ่มตัวแปรที่จะทำการศึกษาไว้คร่าว ๆ ก่อนตามแนวทางของการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)" (Jaddou & William, 1981 : 105) คือเลือกศึกษาเฉพาะแม่ เมียน้อย หญิงขายบริการและผู้หญิงแกร่ง หลังจากเก็บข้อมูลโดยใช้ผู้ช่วยวิจัยอีก 5 ท่านสลับเปลี่ยนกันชมภาพยนตร์เรื่องละ 3-4 ท่าน (ผู้วิจัย 1 ผู้ช่วยวิจัย 2-3) นำมาลง Code Sheet (ในภาคผนวก) ก่อนที่จะตีความข้อมูลร่วมกัน และหาข้อสรุปพร้อมเพื่อหลีกเลี่ยงความเป็น"อัตวิสัย" (Subjectivity) ของงานวิจัยให้มากที่สุด จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับตัวละครทั้ง 4 กลุ่ม

หน่วยที่ใช้ในการวิจัย

1. ภาพยนตร์(รวมทั้งวีดีโอเทป และภาพยนตร์ที่นำมาออกอากาศซ้ำในโทรทัศน์)ที่ได้ชมทั้งสิ้น 48 เรื่อง มีตัวละครที่ทำการศึกษ 73 ตัว แยกเป็นแม่ 13 ตัว เมียน้อย 12 ตัว หญิงขายบริการทางเพศ 8 ตัว และผู้หญิงแกร่ง 45 ตัว โดยพิจารณา

1.1 คำพูด บทสนทนา

1.2 บุคลิกภาพ : เป็นคนอ่อนหวาน ไม่เก็บความรู้สึก ฯลฯ

1.3 สภาพแวดล้อมทางสังคมของตัวละคร สถานภาพและเครื่องประกอบอื่น ๆ : ครอบครั้ว เพื่อนสนิท เครื่องแสดงฐานะ (เช่น บ้าน รถ การแต่งกาย ฯลฯ) การศึกษา อาชีพ ฯลฯ

1.4 กิจกรรม หรือสิ่งที่ทำเป็นประจำ : ดื่มเหล้า สูบบุหรี่ อ่านหนังสือ ฯลฯ

1.5 การแสดงออกต่อสิ่งที่เกี่ยวข้องหรือประสบการณ์ของตัวละคร

1.6 องค์ประกอบที่เด่นและชัดเจนในภาพยนตร์ เช่น : "มุกกลิ้ง แสง-สี ดนตรี-

เสียงประกอบ การจัดฉากหรือองค์ประกอบของภาพ (Composition) ฯลฯ สิ่งเหล่านี้สามารถสื่อถึงความรู้สึกที่แท้จริงของตัวละคร ชะตากรรมที่กำลังจะได้รับซึ่งได้ถูกกำหนดให้แล้วโดยผู้กำกับการแสดง เป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้เพื่อเปิดเผยทัศนะของผู้กำกับการแสดงที่มีต่อปมปัญหาหรือความขัดแย้งในขณะนั้น" (Alan Casty, 1971 : 7-10)

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงพยายามหลีกเลี่ยงการนำข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่ไม่เห็นภาพ (Visualized) ได้แก่ บทภาพยนตร์ บทวิจารณ์และการสนทนากับผู้กำกับการแสดงมาร่วมในการวิเคราะห์ เนื่องจากไม่ต้องการรบกวนสภาพตามธรรมชาติของการได้รับสารจากการชมภาพยนตร์ แต่ก็ไม่ปฏิเสธว่า หลังจากทำการวิจัยครั้งนี้แล้วน่าจะได้นำไปทำกิจกรรมบางอย่างเพิ่มเติมโดยให้ผู้ผลิตภาพยนตร์มีส่วนร่วมด้วย

ประเด็นที่จะทำการวิเคราะห์

1. วิเคราะห์ตัวละคร : จากการศึกษาตัวละครและศิลปะภาพยนตร์ตามแนวคิดของ Alan Casty และ Press จึงได้ข้อสรุปที่จะนำไปใช้เป็นประเด็นหลักในการวิเคราะห์ค้นหาประเด็นต่อไปนี้

1.1 ข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับตัวละครเช่น อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ บริบทของครอบครัว และสังคมส่วนตัว บุคลิกภาพเฉพาะตัว ฯลฯ

1.2 ความต้องการและความปรารถนาสูงสุดของตัวละคร

1.3 เหตุการณ์ที่ต้องเผชิญและแรงผลักดันให้เกิดพฤติกรรม

1.4 ปฏิกริยาต่อสถานการณ์นั้น/การเปลี่ยนแปลงของตัวละคร

1.5 ปฏิกริยาตอบสนองจากบุคคลอื่น

1.6 ผลที่ได้รับในท้ายที่สุด

2. วิเคราะห์ที่คนและผู้ผลิตภาพยนตร์มีต่อตัวละครหญิง ในที่นี่จะใช้ข้อมูลจากตัวภาพยนตร์ ซึ่งเป็นการวิเคราะห์เนื้อหา ไม่ใช่การสัมภาษณ์หรือแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเบื้องหลังการสร้างภาพยนตร์

2.1 วิเคราะห์ความขัดแย้งในแก่นเรื่อง (Conflict Theme) ซึ่งเป็นบทบาทหรือสถานการณ์ 2 แบบที่เกิดขึ้นกับตัวละครหญิงในขณะเดียวกัน มีผลต่อมาให้เกิดการเลือกเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และก่อให้เกิดความคับข้องใจ ผู้วิจัยใช้บรรทัดฐานของสังคมใหญ่เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ความขัดแย้งเพราะได้สมมติให้เรื่องราวที่เกิดขึ้นในภาพยนตร์เป็นเหตุการณ์ที่

เกิดขึ้นในชีวิตจริง (เพราะภาพยนตร์ไทยส่วนมากสร้างในแนว Realistic)

2.2 ความบีบคั้น (Struggle) ของตัวละครหญิงถูกนำเสนออย่างไรและแสดงให้เห็นถึงอะไรในสังคมปัจจุบัน เช่น การต้องตัดสินใจเลือกระหว่างครอบครัวกับคนรัก เป็นสภาพความบีบคั้นที่แสดงให้เห็นถึงเรื่องของการแบ่งชั้นทางสังคม ฯลฯ

2.3 บทจบ (Ending) ของเรื่องว่า ตัวละครจะได้รับผลอย่างไรจากการกระทำการตัดสินใจและปฏิกิริยาจากครอบครัว ซึ่งจะใช้เป็นข้อมูลหลักในการวิเคราะห์ทัศนคติของผู้ผลิตมีต่อผู้หญิง

ขั้นตอนของการวิจัย

1. คัดเลือกภาพยนตร์ชีวิต โดยการเก็บรายชื่อและคำโฆษณาภาพยนตร์ไทยจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐรายวันตั้งแต่ฉบับวันที่ 1 มกราคม 2528 ถึง 31 ธันวาคม 2530 คำโฆษณาจะบอกได้ถึงแนวของภาพยนตร์เรื่องนั้น และจุดขายที่ผู้ผลิตตั้งใจจะนำเสนอ รวมทั้งยังให้ข้อมูลอีกด้วยว่า บทบาทสำคัญในเรื่องตกอยู่กับใคร

จากภาพยนตร์ทั้งหมด 319 เรื่อง มีภาพยนตร์ที่เข้าข่ายภาพยนตร์ชีวิต 110 เรื่อง (ดูรายชื่อในภาคผนวก ก.)

2. ชมวิดีโอเทปและติดตามชมภาพยนตร์ไทย (ทั้งในโรงภาพยนตร์และโทรทัศน์) ตามรายชื่อ ทำเท่าที่หาได้มีทั้งหมด 48 เรื่อง

3. ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยจัดบันทึกลงใน Code Sheet ของตนเองภายหลังจากที่ได้ชมภาพยนตร์เรื่องหนึ่ง ๆ จบไปเรียบร้อยแล้วโดยไม่มีการฉายซ้ำหรือเปิดชมใหม่ (Replay) ยกเว้นแต่เรื่องที่น่าสนใจจริง ๆ และจำเป็นต้องอ้างคำพูดของตัวละคร แล้วผู้วิจัยรวบรวม Code Sheet ก่อนจะดำเนินการพูดคุยแสดงความคิดเห็นตีความและหาข้อสรุป ผู้วิจัยทำหน้าที่จัดบันทึกข้อคิดเห็นและข้อสังเกตที่กลุ่มผู้ร่วมวิจัยเสนอ

4. ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดเพื่อนำมาแบ่งกลุ่มย่อย (Subcategorize) ตามลักษณะร่วมเช่น พฤติกรรม การตัดสินใจและชะตากรรมที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่มเพื่อเตรียมนำเสนอข้อมูลและทำการวิเคราะห์ลักษณะของตัวละครหญิง

5. ผู้วิจัยทำการศึกษาแนวความคิดหลักที่จะนำมาอธิบายปรากฏการณ์ของภาพยนตร์ไทย และเปิดเผยทัศนะของผู้สร้างภาพยนตร์ไทย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย